

УДК 594.38

СЛИМАКИ АГРОЦЕНОЗІВ ЖИТОМИРЩИНИ

К. П. Ярошинська, Ю. В. Максименко, Д. А. Вискушенко

Житомирський державний університет імені Івана Франка, вул. Велика Бердичівська, 40, Житомир, 10008, Україна

Слимаки відносяться до групи наземних легеневих молюсків класу Черевоногі (*Gastropoda*). Характерною їх ознакою є повна відсутність мушлі або її часткова редукція. Вони привертають значну увагу науковців як з наукових так і практичних міркувань. По-перше, слимаки відзначаються унікальним, властивим тільки їм різноманіттям будови та функціонування статевої системи, аналогів якій не існує більше в природі в жодній таксономічній групі тварин [1]. По-друге, вони здатні швидко адаптуватись в нових для себе умовах середовища існування і поширюватись на значних територіях. Так, з розвитком міжнародного туризму і великою популярністю серед громадян подорожей до Балканських країн, Європейських держав, на територію України завезено слимаків з Туреччини, Іспанії та інших південних країн, які швидко пристосувались до життя в географічних та кліматичних умовах Львівщини, Волині, Житомирщини та ін., незважаючи на суттєві відмінності екологічних факторів, рельєфу місцевості, джерел живлення. Крім того, багато слимаків є шкідниками культурних і декоративних рослин, тому здатні завдавати значних збитків сільському господарству. Існуючи на сьогодні препарати лімациди, призначені для боротьби зі слимаками-шкідниками, не забезпечують надійного захисту рослин від уражень цими тваринами. В той же час, наша країна поступово переймає досвід деяких країн Європи та Азії стосовно промислового культивування окремих видів слимаків, які мають певну харчову цінність і можуть бути використані в кулінарії.

Перелічені особливості слимаків зумовлюють необхідність їх подальшого вивчення та систематизації. Однак, вже досить тривалий час ця робота суттєво стримується в нашій країні та не є популярною серед зоологів. Зокрема, на сьогодні практично відсутні визначники наземних молюсків України. До 2005 року не існувало сучасної системи українських наукових назв цих тварин. Окремі довідники та публікації другої половини ХХ – початку ХХІ століття стосувались малакофауни лише окремих регіонів країн колишнього Радянського Союзу та СНД. Завдяки вітчизняним вченим (Гураль-Сверлова Н.В., Гураль Р.І.) в Україні у 2000-х роках започатковані системні дослідження наземної малакофауни України, в тому числі слимаків, отримано дані щодо таксономії слимаків, їх фізіологічних та анатомічних особливостей, способу життя та взаємодії з довкіллям. Актуальною задачею є подальше дослідження біології слимаків на території різних областей України для отримання

достовірних даних стосовно їх поширення, адаптацій і розробки науково-практичних рекомендацій з регулювання чисельності та зниження негативного впливу на сільськогосподарські культури.

На території України налічується близько ста видів слимаків. Серед них особливо небезпечним є іспанський слимак *Arion lusitanicus*, який вперше виявлено в нашій країні близько п'ятнадцяти років тому і швидкими темпами заповнив різноманітні біотопи в різних областях України [2]. Більшість слимаків мешкають у вологих, затінених та прохолодних ділянках біотопів, тому їх життя пов'язане переважно з лісами, садами, парками. В той же час, перелічені види біотопів не відрізняються кількісним та якісним багатством видів.

Як відомо, Житомирська область розташована у зонах Лісостепу і Полісся (20 та 80% площі території відповідно). Зазначені природно-кліматичні зони істотно відрізняються за ландшафтом, складом ґрунтів, лісистістю, рівнем розвитку сільського господарства.

Для вивчення видового складу слимаків на території Житомирщини, проводили малакологічні дослідження згідно з рекомендаціями, наведеними в літературних джерелах [1, 2]. Зокрема, під час збору слимаків визначали форму їх тіла, рельєф шкіри та колір окремих ділянок, після чого проводили фіксацію екземплярів у 70% розчині етилового спирту. Особливу увагу звертали на колір слизу. За результатами проведених досліджень на території Житомирської області виявлено та ідентифіковано представників наступних родин слимаків *Agriolimacidae*, *Arionidae*, *Boettgerillidae* та *Limacidae*.

Виявлені види живляться переважно рослинністю, зокрема, зеленими частинами рослин, тому можуть спричинювати шкоду лісовим та сільськогосподарським угіддям. Зокрема, слимаки є шкідниками більшості овочевих та плодово-ягідних культур. Вони вражають насадження капусти, картоплі, огірків, томатів, суниці, практично повністю з'їдаючи листову пластинку. Разом з тим, слимаки мають важливе значення у трофічних ланцюгах живлення. В умовах агроценозів вони мінералізують листяну підстилку, переробляють органічні рештки, мають чисельні біогеноценотичні зв'язки з птахами, виділений ними слиз сприяє процесам ґрунтоутворення і слугує джерелом живлення ґрунтових мікроорганізмів. Отримані в роботі дані можуть слугувати для розробки карти поширення слимаків на території українського Полісся.

Література

1. Алієва Ф. А., Урсал В. В. Слимаки: біологія, шкода чинність та контроль чисельності. «Перспектива»: збірник наукових праць агрономічного факультету ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет». 2018. Вип. 31. С. 3–4.

2. Паламаренко О. В. Нові дані про поширення іспанського слимака (*Arion lusitanicus*) у лісах Львівщини. *Ліс, наука, молодь*: матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Житомир), 2018. С. 308–309.